

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Όμοτ. Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πατέρα μας...

Δοκίμιο συνειρμικῆς γραφῆς στὸ Πάτερ ἡμῶν

Ἀνάτυπον
ἐκ τῆς ΕΕΘΣΠΑ
Τόμος Ν' (2016-2021)

ΑΘΗΝΑΙ 2022

ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ...
ΔΟΚΙΜΙΟ ΣΥΝΕΙΡΜΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΣΤΟ ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ

ΥΠΟ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Όμ. Καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πολὺς λόγος γίνεται, ἰδιαίτερα τὸν τελευταῖο καιρὸ, γιὰ τὴν προσευχὴ στὰ σχολεῖα, γιὰ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» μὲ ἄλλα αὐτοσχέδια ἢ ἤδη ὑπάρχοντα ποιήματα (π.χ. Γιάννη Ρίτσου), γιὰ τὴν ἀναγκαιότητά της ἢ ὄχι. Πολλοὶ ἀκόμη ἐκθρονίζουν τὸν Θεὸ Πατέρα ἀπὸ τὸν οὐράνιο θρόνο του καὶ μεταθέτουν τὴν πατρικὴ ἐπίκληση σὲ πρόσωπα τῆς γῆς (Μπολιβάρ, Τσάβες, Κάστρο) φέρνοντας στὴ μνήμη τὸ ποίημα τοῦ Γ. Βερίτη ποὺ συνοψίζει τὴ στάση τῶν υἱῶν τῆς ἀποστασίας καὶ τῆς ἀρνήσεως: «Δὲν θὰ σὲ ποῦμε πιά πατέρα...»¹.

---

1. Ἄς πάρουμε ὡς χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς «ἐκθρονίσεως» τὸ ποίημα τοῦ Πάμπλο Νερούδα,

«Ἐνα τραγοῦδι γιὰ τὸν Μπολιβάρ» (ἐθνικὸ ἥρωα τῆς Βολιβίας ποὺ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία της):

*«Πατέρα μας ποὺ βρῖσκεσαι στὴ γῆ
στὸ νερό, στὸν ἀγέρα
σ' ὀλάκερα τὰ σιωπηλά κι ἀπέραντα πλάτη μας,
τὸ κάθε τί φέρνει τ' ὄνομά σου, πατέρα, στὸν τόπο μας:
Τὸ μέταλλο μπολιβάρ ἔχει μι' ἀχτινοβολία τοῦ Μπολιβάρ
τὸ πουλί μπολιβάρ πάνω στὸ ἠφαίστειο τοῦ Μπολιβάρ...».*

Ἀνάλογοι εἶναι καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀφιερωμένοι στὸν Οὔγκο Τσάβες ὡς πατέρα, ποὺ ἀπαγγέλθηκε μπροστὰ σὲ μία φωτογραφία τοῦ Τσάβες σὲ συγγέντρωση στὸ Καράκας τῆς Βενεζουέλας (Σεπτέμβριος 2014, ὁ Τσάβες εἶχε ἤδη πεθάνει τὸν Μάρτιο τοῦ 2013):

*«Τσάβες ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν τῇ γῆ, ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ἐν τοῖς ἀντιπροσώποις.
Ἁγιοσθῆτω τὸ ὄνομά σου, εἶθε ἡ κληρονομιά σου νὰ ἔρθει σὲ μᾶς, ἔτσι ὥστε νὰ μπορούμε νὰ*

Σὲ μία ἐποχὴ μάλιστα, ὅπως ἡ σημερινή, ποὺ ἡ αὐθεντία τοῦ πατέρα δέχεται καίρια πλήγματα καὶ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων αἰσθάνονται ὅτι «δὲν ἔχουμε πατέρα στὸ σπίτι»², οἱ Χριστιανοὶ τολμοῦμε, ἀκολουθώντας τὴν προτροπὴ τοῦ Ἰησοῦ, νὰ ἀναφερόμαστε στὸν Θεὸ σὰν σὲ Πατέρα (Κυριακὴ προσευχή). Ἄλλωστε καὶ οἱ συμμετέχοντες στὴν Α΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἐπίσκοποι πιστεύουν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα. Ὅλοι οἱ ἄλλοι χαρακτηρισμοὶ ἔπονται στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως. Ὁ πατέρας αὐτὸς βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Θέλει νὰ δηλώσει ὅτι δὲν εἶναι σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς. Εἶναι διαφορετικός. Διαχωρίζεται γιὰ νὰ μᾶς βεβαιώσει ὅτι εἶναι ὅπως ἄλλος. Ὅπου κι ἂν πορευτοῦμε τὸν συναντᾶμε, εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν. Ταυτόχρονα δὲν εἶναι μόνον πατέρας μου, εἶναι πατέρας μας. Δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον δικός μου. Εἶναι δικός μας. Αὐτὸ τὸ ἡμῶν μᾶς βάζει σὲ κοινωνία. Κοινωνοῦμε μὲ τοὺς ἄλλους καὶ οὔτε στιγμή νὰ σκεφτοῦμε ὅτι εἴμαστε μόνον, δηλαδή, ἀπομονωμένοι, κι ἂν αἰσθανόμαστε μόνον σημαίνει ὅτι ξεχᾶμε τὴν ὑπάρχουσα κοινωνία καὶ παίρνουμε τίς ἀποστάσεις μας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονοῦμε ὅτι αὐτὸς ὁ πληθυντικός μᾶς ἀκολουθεῖ σὲ ὅλα τὰ αἰτήματα ποὺ ἔπονται στὴν Κυριακὴ προσευχή. Τὸν ἄρτον ἡμῶν δὸς ἡμῖν, ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς τοῖς ὀφειλεταῖς ἡμῶν, μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς. Ἀρκοῦν αὐτὰ τὰ ὀλίγα ὡς πρὸς τὸ «κοινωνικὸν» μέρος τῆς προσευχῆς.

τὴν ἐξαπλώσουμε στοὺς ἀνθρώπους ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ. Δῶσε μας τὸ φῶς σου νὰ μᾶς καθοδηγεῖ κάθε μέρα. Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν τοῦ καπιταλισμοῦ, ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ τῆς ὀλιγαρχίας, ὅπως τὸ ἐγκλημα τῆς λαθρεμπορίας: ἐπειδὴ δική μας εἶναι ἡ πατρίδα, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ζωὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν».

«Λατρεμένο Πατέρα» τοὺς ἀπεκάλεσαν καὶ τὰ πλήθη τῶν Κουβανῶν τὸν πρόσφατα ἀποθανόντα (25/11/2016) ἡγέτη τοὺς Φιντέλ Κάστρο.

Παλαιά... συνήθεια αὐτὴ νὰ ἀποκαλοῦν πατέρα ἀκόμα καὶ δικτάτορες. Τὸν Ἰωσήφ Στάλιν τὸν ὀνόμαζαν «πατερούλη» καὶ τὸν Ἰωάννη Μεταξᾶ ἐπίσης Πατέρα. Ἄς θυμηθοῦμε τὴν ἀρχὴ τοῦ ὕμνου τῆς νεολαίας (τῆς Ε.Ο.Ν.): «Γιατὶ χαίρεται ὁ κόσμος καὶ χαμογελᾷ Πατέρα...».

2. Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλος, *Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, Ἐκδ. Λύχνος, Ἀθήνα 1984, σ. 7 καὶ ὀπισθόφυλλο τοῦ ἀφηγήματος τοῦ Γιώργου Σανιδᾶ, *Ἄν ξυπνοῦσε ὁ κύρ-Ἀλέξανδρος*, Ἐκδ. Κύμα, Θεσσαλονίκη 2014, 54 σ. (ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συλλόγου Γυναικῶν Σκιαθίου). Σήμερα, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, εἶναι ἐπίκαιρη ἡ προτροπὴ: «Ἀνακαλύψτε τὴν πατρότητα!». Ὁ ψυχίατρος Frank Pitman ἀποτεινόμενος στοὺς ἄνδρες ὑποστηρίζει: «δὲν φαντάζεστε τί θεραπευτικὴ δύναμη ἀποτελεῖ γιὰ τὸν ἄνδρα ἡ ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς λησμονημένης ἀποστολῆς του: τῆς πατρότητας!»! Βαρνάβα Λαμπροπούλου (Ἀρχιμανδρίτου), *Χτίζοντας σπίτι. Κείμενα γιὰ τὴν οἰκογένεια*, ἐκδ. Ἱ. Μ. Προφῆτου Ἠλιοῦ, Πρέβεζα 2016, σ. 70. Πρβλ. καὶ Markos Zafirooulos, *Du Père mort au déclin du père de famille. Où va la psychanalyse?* Presses Universitaires de France, Paris 2014, 238 σ.

Ἐκεῖ ποῦ θέλω νά ἐστιάσω εἶναι στὰ αἰτήματα ποῦ ὁ Ἰησοῦς μᾶς ὁδηγεῖ νά θέσουμε σ' αὐτόν τόν Θεό Πατέρα μας. Μπορεῖ νά ζητᾶμε καί τὰ ἑπτὰ καθημερινά; Δέν εἶναι πολλά; Μήπως διασπᾶται ἡ προσοχή μας καί χρειάζεται κάποιος ἐπιμερισμός; Σίγουρα καί τὰ ἑπτὰ ἔχουν μία πληρότητα. Καί τῶν ἑπτὰ ἔχομεν χρειάν. Σκέπτομαι ὅμως αὐτήν τήν «ἐβδομάδα» τῶν αἰτημάτων³ νά τήν ἐφημεροποιήσουμε καθ' ὅλην τήν ἐβδομάδα: ἓνα αἶτημα γιά κάθε ἡμέρα⁴.

Ἄς ἀρχίσουμε, λοιπόν, ἀπό τήν Κυριακή μέ τὸ πρῶτο μας αἶτημα.

Ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σου

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ γνωρίζουμε ὅτι δέν εἶναι εὐκόλο νά προσδιορισθεῖ. Μεγάλη διαπάλη στήν Παλαιὰ Διαθήκη γιά τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ὅποιο ὄνομα κι ἂν τοῦ δοθεῖ τὸ σημαῖνον ὑποκρύπτει τὸ σημαίνόμενο. Σημασία δέν ἔχει τὸ ὄνομα ἀλλὰ ἡ πράξη τοῦ ἁγιασμοῦ. Ἄγιαζω σημαίνει κυρίως ξεχωρίζω. Ἔχομε συναίσθηση ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κάτι τὸ ξεχωριστό; Ἔχομε συναίσθηση αὐτῆς τῆς διαφορετικότητας ὅσο κι ἂν μᾶς δημιουργήσε σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα του γιά νά τοῦ μοιάσουμε; Ὅσο κι ἂν μᾶς ἀποκαλεῖ φίλους του ὅτι δέν εἶμαστε «φιλαράκια»; Αὐτὸς ὁ ἁγιασμός τοῦ ὀνόματος σημαίνει ὅτι ἔχω συ-

3. Γι' αὐτήν τήν «ἐβδομάδα» τῶν αἰτημάτων παραπέμπω στήν ὀξυδερκῆ μελέτη τοῦ συναδέλφου καθηγητοῦ Ἐμμανουὴλ Μικρογιαννάκη («Ἐβδομάς» *χριστιανικῶν αἰτημάτων*, Ἀθήναι 1989), ὁ ὁποῖος στήν πληθώρα τῶν περιπτώσεων ἐπτάδων ποῦ ἔχουν ἐπισημανθεῖ στὸν ἀρχαῖο κόσμο, προσθέτει τήν νέα ἐπτάδα προερχόμενη ἀπὸ θεμελιακὸ κείμενο τοῦ Χριστιανισμοῦ, τήν Κυριακὴ Προσευχή.

4. Ὁ ἐπιμερισμὸς αὐτὸς εἶναι συνήθης στήν ἐκκλησιαστικὴ πράξη. Ἡ κάθε ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας εἶναι ἀφιερωμένη στήν μνήμη ἑνὸς ἢ περισσοτέρων προσώπων ἢ γεγονότων γιά τήν καλύτερη συγκέντρωσή μας ἐκείνη τὴν ἡμέρα σὲ αὐτά. Ἔτσι ἡ Κυριακὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Κύριο καί τὴν Ἀνάστασή του. Ἡ Δευτέρα στίς Ἀσώματες Δυνάμεις, τοὺς Ἁγίους Ἀγγέλους. Ἡ Τρίτη εἶναι ἀφιερωμένη στήν μνήμη τοῦ Προδρόμου. Ἡ Τετάρτη στήν Παναγία καί τὴν προδοσία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸν Ἰούδα. Ἡ Πέμπτη στὴ μνήμη τῶν Ἀποστόλων καί τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ Παρασκευὴ στὰ Ἁγία Πάθη, τὴ Σταύρωση καί τὸν ἐνταφιασμὸ Του. Τὸ Σάββατο ἡ Ἐκκλησία μας θυμᾶται τοὺς Μάρτυρες καί τοὺς κεκοιμημένους. Καί τίς ὥρες τῆς ἡμέρας πολλοὶ νεότεροι Γέροντες (Ἀμφιλόγιος, Παῖσιος) ἀφιερώνουν σὲ προσευχὴ γιά εἰδικές περιπτώσεις (ἀσθενῶν καί λοιπῶν δεομένων τὴν ἄνωθεν βοήθεια). Ὡς πρὸς αὐτὸ στοιχοῦν στήν ὠραία παράδοση τῶν Εὐχῶν, Κατὰ τὸ μέτρον τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὥρων τοῦ νυχθημέρου, τῶν ἐπιγραφομένων Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ. (βλ. Ἠλία Γ. Γιακουμάκου (Πρεσβυτέρου), *Προσευχή*. Ὁ πιὸ ἄμεσος καί σύντομος τρόπος ἐπικοινωνίας μέ τὸ Θεό. Λόγος τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου γιά τὴν Προσευχή. Ἐλεύθερη ἀπόδοση, Ἐκδ. «Παρηρσία», χ.χ., σ. 91-93.

ναίσθηση ὅτι παρὰ τὴν ἐγγύτητα τηροῦμε τὶς ἀποστάσεις. Δὲν ξεθαρρεύουμε οὔτε λεπτό γιὰ νὰ δειχτοῦμε ἀσεβεῖς. Σέβομαι λοιπὸν αὐτὸν τὸν Θεό. Δὲν τὸν καλῶ ἐπὶ ματαίῳ γιὰ ψύλλου πῆδημα. Παρὰ τὴν οἰκειότητα ποὺ αἰσθάνομαι γνωρίζω τὴν καταγωγή μου. Τιμῶ τὸ ὄνομα ποὺ φέρω «Χριστιανός», μὲ ἀνάλογη συμπεριφορὰ γιὰ νὰ μὴν δυσφημισθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο, ἀπὸ τότε ποὺ μοῦ τὸ ἔδωσαν στὸ βάπτισμα ἕως τὰ τέλη τῆς ζωῆς μου νὰ τὰ τηρήσω Χριστιανά.

Ἐλθέτω ἡ Βασιλεία σου

Δεύτερο αἴτημα γιὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας (Δευτέρα). Ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ εὐχόμαι νὰ ἔλθει ἡ Βασιλεία Του. Ὁ τρόπος, δηλαδή ποὺ θέλουμε νὰ βασιλεύει, νὰ εἶναι δηλαδή ὁ μόνος Δεσπότης, ὁ Κύριος τῆς Οἰκουμένης. Νὰ μὴν κυριαρχεῖ κανένας ἄλλος σὲ ἐμᾶς, στοὺς ἄλλους, στὸν κόσμο ἅπαντα. Νὰ εἶναι ὁ μοναδικὸς Κυβερνήτης σὲ ἐμᾶς καὶ στοὺς κόσμους, στὴν ζωὴ μας καὶ παντοῦ⁵. Αὐτὸς ὁ ἐρχομὸς τῆς Βασιλείας Του ἔχει σχέση μὲ τὸ τρίτο αἴτημα, μὲ τὴν τρίτη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας, τὴν Τρίτη.

Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς

Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀγαθὴ του βούληση εἶναι αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ γίνεται, ὄχι νὰ κάνουμε τὸ δικό μας (θέλημα). Καὶ γνωρίζουμε ὅτι στὸν οὐρανὸ γίνεται γιὰτὶ οἱ Ἄγγελοι ὑπακούουν. Ὅσοι ἐξέπεσαν, ἐξέπεσαν. Οἱ ἐναπομείναντες, οἱ περισσότεροι, ὑπακούουν καὶ ἀνταποκρίνονται στὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ: «πρόσχωμεν»: οἱ ἄλλοι ἄς πρόσεχαν... Ἀπὸ ἐμᾶς ἀναμένεται ἡ προσοχή μας στὴν τήρηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι μία ἀπρόσωπη διαδικασία, ἓνα πρόσταγμα: γενηθῆτω (πές το κι ἔγινε). Χρειάζεται τὸ δικό μας θέλημα νὰ συν-ταχθεῖ μὲ τὸ δικό Του. Χρειαζόμαστε τὴν δική Του ἐνίσχυση καὶ τὴν προσωπική μας συμμετοχή. Διπλὸ γενηθῆτω: Τοῦ Θεοῦ ποὺ προστάζει καὶ τὸ δικό μας (προσ)ευχητικὸ γενηθῆτω, ὡς ἐπίκληση, παράκληση, δέηση.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον, δὸς ἡμῖν σήμερον

Τὸ τέταρτο αἴτημα, τῆς Τετάρτης, ἀναφέρεται συνεχδοχικὰ στὰ καθη-

5. Ἐδῶ ἔρχεται στὴν μνήμη μας ἓνας ὕμνος, ποὺ ὡς νέοι ψάλλαμε στὰ Κατηχητικά: «Σὺ ποὺ κόσμους κυβερνᾷς καὶ ζωὴ παντοῦ σκορπᾷς...».

μερινά απαραίτητα για να ζήσει κανείς. Άρκεϊται ὁ αἰτῶν στὰ ὀλίγα. Γνωρίζει πὼς εἶναι ἀναγκαῖα. Τὰ ζητάει, λοιπὸν, σήμερα. Ὅχι αὔριο. Παρ' ὅλο ὅτι πολλοὶ τὸν ἐπιούσιον τὸ ἐκλαμβάνουν ὡς τὸν ἄρτον τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Σήμερα τὴ βγάλαμε ὅπως ὅπως, ἄς μεριμνήσουμε καὶ γιὰ τὴν αὐριανή... δὲν εἶναι ὅμως ἔτσι τὰ πράγματα. Κυριολεκτεῖ τὸ κείμενο. Θέλει τὴν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὸν τὸν Πατέρα τὸν Ἐπουράνιο ποὺ γιὰ νὰ χορτάσει τὰ παιδιά Του στὴν ἔρημο στέλνει τὸ μᾶνα ἐξ οὐρανοῦ κάθε ἡμέρα.

**Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν**

Τὴν Πέμπτη εἰσάγουμε τὸ πέμπτο αἴτημα. Γνωρίζουμε ὅλοι ὅτι χρωστᾶμε, ὅτι εἴμαστε ὀφειλέτες. Χρειαζόμαστε λοιπὸν τὴν ἀπάλειψη τῶν χρεῶν μας. Γνωρίζουμε ἀπὸ ἄλλες εὐκαιρίες πόσο ἀδυσώπητος εἶναι ὁ Κύριος στὸν ὁποῖο κάποιος χρεωστοῦν (βλ. Ματθ. 18, 23-35, πρβλ. 18,15-22).

Προσπίπτουμε λοιπὸν καὶ ζητᾶμε τὸ ἔλεός του, νὰ μᾶς χαρίσει αὐτὰ ποὺ τοῦ ὀφείλουμε προσθέτοντας νὰ μᾶς τὰ χαρίσει στὸ μέτρο ποὺ (ὡς καὶ) ἐμεῖς χαρίζομαστε σὲ αὐτοὺς ποὺ μᾶς ὀφείλουν. Δὲν εἶναι μία ἐφαρμογὴ τοῦ *do ut des* (δίνω γιὰ νὰ δώσεις). Εἶναι μία συμ-μετοχὴ στὴν ἐλεήμονα καρδιά τοῦ Ἰησοῦ ποὺ ἐπίγραμμά της ἔχει τὸ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ (ἑβδομήντα φορές ἑπτὰ). Ἄναγνωρίζουμε ὅτι ἢ εἴμαστε χρεῶστες ἢ ὅτι μᾶς χρωστᾶνε. Ἐμεῖς παραγράφουμε τὰ χρέη ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἢ ἀφοῦ μᾶς τὸ ζητήσουν; Φαίνεται, ὅτι παρὰ τὸ ποιμαντικὸ τὰκτ ποὺ πρέπει νὰ μᾶς διακρίνει, γιὰ λόγους δικαιοσύνης ὀφείλουμε ὅταν σφάλει ἀπέναντί μας ὁ ἀδελφός μας νὰ τὸν ἐπιπλήξουμε χωρὶς νὰ εἶναι ἄλλος μπροστά (Ματθ. 18,15). Στὴ συνέχεια ὑπάρχει κάποια διαδικασία διαδοχικῶν προσεγγίσεων.

Χρειαζεται, ὅμως, πάντα μία ἐπιμελής καὶ ὀρθὴ ἀνάγνωση τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, γιὰ τὸ σημεῖο αὐτό, τοῦ πέμπτου αἰτήματος, κάποιος διάβασε «καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα (sic) ἡμῶν». Δηλαδή ἄφησέ μας, παραχώρησέ μας τὰ ὀφειλήματά μας, τὰ κέρδη μας, μὴ μᾶς τὰ παίρνεις πίσω. Βέβαια, τὸ ὡς καὶ ἡμεῖς πάει περίπατο γιὰ τὴν ἄλλων παραμένουν ὀφειλήματα ποὺ μᾶς χρωστοῦν.

Τὴν Παρασκευὴ ἔρχεται τὸ ἐπόμενο ἕκτο αἴτημα:

Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν

Καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσουμε σὲ πειρασμό. Πολλοὶ ἐκλαμβάνουμε αὐτὸ τὸ αἴτημα σὰν ὁ Θεὸς νὰ ἦταν ὁ πειράζων σὲ διάφορες καταστάσεις τῆς

ζωῆς μας γιὰ νὰ ἀποδείξουμε πόσο πιστοὶ εἴμαστε στὸ θέλημά Του, ὅταν ὄλα μᾶς ἔρχονται ἀνάποδα. Ἐδῶ πρέπει νὰ λάβουμε σοβαρὰ ὑπ' ὄψη τὴν προειδοποίηση τοῦ Ἰακώβου (1,12-13): «Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστιν κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα».

Στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ κάτι διαφορετικὸ. Ὁ πειρασμὸς γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται λόγος φαίνεται νὰ εἶναι κάτι ἄλλο. Τὴν στιγμή τῶν δοκιμασιῶν νὰ μὴ χάσουμε τὴν ἐμπιστοσύνη μας στὸν Θεό. Νὰ Τὸν ἐκπειράσουμε, δηλαδή, ἀμφιβάλλοντας γι' Αὐτόν. Γιὰ τὴν παρουσία Του δηλαδή κοντά μας, «εἴ ἐστιν Κύριος ἐν ἡμῖν ἢ οὐ;» (Ἐξ. 17,7). Ὅλοι μας καλοπροαίρετα νομίζουμε ὅτι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος πειρασμοὶ ἀναφέρονται στὸ ἠθικὸ κακὸ: πειρασμοὶ τοῦ ψεύδους, τῆς πορνείας κ.τ.τ. Μήπως, ὅμως, ἀναφέρονται σὲ κάτι τοπικὸ, σὲ ἓναν τόπο; Ἐδῶ εἶναι καλὸ νὰ θυμηθοῦμε ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὸ 17ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (στίχοι 1-7).

Πιὸ συγκεκριμένα, φτάνει ἡ στιγμή πού πᾶσα συναγωγή υἱῶν Ἰσραὴλ μετακινήθηκε ἀπὸ τὴν ἔρημο Σιν στὴν περιοχὴ Ραφιδίν, πού σημαίνει στὰ Ἑβραϊκὰ ἀνάπαυση, ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό. Αὐτὸς ὁ τόπος ὅμως, λόγῳ τῆς λειψυδρίας γίνεται τόπος πειρασμοῦ καὶ λοιδορήσεως τοῦ Θεοῦ (μασὰ στὰ Ἑβραϊκὰ). Ἀπευθυνόμαστε, λοιπόν, στὸν Θεὸ Πατέρα παρακαλώντας Τον, ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία γιὰ τὴν παρουσία Του κοντά μας, νὰ μᾶς ὀδηγεῖ στὴν κατάπαυσή Του, σὲ τόπο Ἀναπαύσεως, γιὰ τὴν γνωρίζουμε ὅτι «ἡ ἀμφιβολία φέρνει τὴν ξηρασία»⁶. Ἐξ οὗ καὶ τὸ ἕκτο αἴτημα: «καὶ μὴ μᾶς ἀφήσεις νὰ πέσουμε σὲ πειρασμό».

Τὸ αἴτημα συμπληρώνεται μὲ τὴν παράκληση:

ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ

(ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸ πονηρό). Ἔτσι, φθάνουμε στὸ Σάββατο μὲ τὸ ἔβδομο αἴτημα. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶχε ἀντιμετωπίσει προσωπικὰ τὸν Διάβολο –περὶ αὐτοῦ πρόκειται– σὲ ποικίλες περιστάσεις στὴν ζωὴ Του (πειρασμοὶ στὴν ἔρημο, Πάθος καὶ ἄλλου). Μᾶς καθιστᾷ σαφές ὅτι ἔχουμε ἓναν ἀντίπαλο στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας μας. Μόνοι μας δὲν μπορούμε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ ἐκεῖνον παρὰ μόνον ἀπὸ Ἐκεῖνον πού τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος καὶ εὐαρέστησε στὸν Πατέρα. Ὁ διάβολος εἶναι ἐκεῖνος πού ἀντιδικεῖ μαζί μας στήνοντας συνεχῶς παγίδες γιὰ νὰ μᾶς παγιδεύει μὲ πρώτη τὴν παγίδα

6. Πρβλ. τὸν *Βροχοπιὸ* τοῦ Richard Nash παιγμένον ὑποδειγματικὰ ἀπὸ τὸν Δημήτρη Χόρν καὶ τὴν Ἑλλή Λαμπέτη ἢ πρώτη παράσταση στὴ Νέα Ὑόρκη 29 Ὀκτωβρίου 1954.

τῆς ἀμφιβολίας γιὰ τὴν ὑπαρξή του. Ἡ δική μας ἡ ἐπιλογή κρίνει τὰ πάντα: μὲ τὸν Χριστὸ ἢ μὲ τὸν Διάβολο; Μὲ τὸν Χριστὸ ποὺ εἶναι ὁ Ἄντιφωνητὴς καὶ βρίσκει πάντοτε μιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ μὴν καταδικαστοῦμε; Μὲ τὸν δημόσιο κατήγορο ἢ μὲ τὸν συνήγορο ὑπερασπίσεως;

Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο ὀφείλουμε νὰ κάνουμε μιὰ θετικὴ σκέψη – ὅπως συνηθίζουν σήμερα ὅλοι νὰ μᾶς προτρέπουν – καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε τὸν δρόμο ὄχι τοῦ φόβου (τοῦ Διαβόλου) ἀλλὰ τῆς ἀγάπης (τοῦ Θεοῦ) καί, γιὰ νὰ μεταλλάξουμε μιὰ γνωστὴ διαφήμιση ποὺ κυκλοφορεῖ κατὰ κόρον, θυμίζουμε μιὰ ἐπιγραμματικὴ φράση τοῦ Γέροντα, Ὁσίου πλέον, Πορφυρίου: «ἄσε τὴν κόλαση, πιάσε τὸν Παράδεισο». Αὐτὸς τελικὰ εἶναι ὁ στόχος μας, ὅταν ἐπικαλούμεθα τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ Πατέρα νὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὸν πονηρό.

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ἑπτὰ αἰτήματα – ἓνα γιὰ κάθε ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας ὅπως εἰσηγούμεθα – ὁ Κύριος στὴν προσευχὴ ποὺ μᾶς δίδαξε καταλήγει συνοψίζοντας τὸν λόγο, τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀπευθυνόμαστε στὸν Πατέρα μας:

«Γιατί σ' ἐσένα ἀνήκει παντοτινὰ ἡ βασιλεία, ἡ δύναμη καὶ ἡ δόξα. Ἀμήν».

Εἴμαστε σὲ καλὰ χέρια... Δόξα τῷ Θεῷ!

Ἄρκει νὰ εἴμαστε ἄξιοι αὐτῆς τῆς υἰότητος: ἀπὸ μόνοι μας δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ ἐπιτύχουμε. Γι' αὐτὸ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς, τῆς ἐνταγμένης στὴν λειτουργικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας μας (Θ. Λειτουργία), ὁ λειτουργὸς-ιερέας, ἐκπροσωπώντας ὅλους μας, δέεται ἐκφώνως νὰ μᾶς καταστήσει ὁ Χριστὸς ἀξίους νὰ τολμήσουμε νὰ ὀνομάσουμε μὲ παρρησία καὶ χωρὶς φόβο κατακρίσεως τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς εἶχε διδάξει:

*«Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα,
μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως
τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι
σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα
καὶ λέγειν: Πάτερ ἡμῶν...»*

Ἐπίμετρο

Στὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἐπίμονης καὶ ἐπίπονης γραφῆς, ὅπου ποικίλα ἀκούσματα καὶ διαβάσματα συνωστίζονταν στὴν μνήμη γιὰ νὰ κατατεθοῦν καὶ νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, ἐκπλήσσεται κανεὶς μὲ τὸ τί θησαυρίσματα ἔχουν ὑπάρξει ποὺ ἐρμηνεύουν καὶ μᾶς καθοδηγοῦν στὴν κατανόηση τοῦ

κειμένου τοῦ Πάτερ ἡμῶν. Ἀπευθυνόμενοι στὸν Θεὸ Πατέρα μὲ τὰ λόγια τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς γινόμεστε διδασκτοὶ Θεοῦ ἔχοντας ὡς πρῶτο διδάξαντα τὸν Κύριό μας. Σίγουρα ὄλοι οἱ τίτλοι κειμένων καὶ βιβλίων πού παραθέτουμε στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου μας ἔπαιξαν ἓνα ρόλο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐνέπνευσαν τὶς δοκιμὲς καταγραφῆς τοῦ δικοῦ μας κειμένου. Κάποια βήματά μας πάτησαν στὰ ἴχνη τους χωρὶς νὰ μποροῦν ἀπόλυτα καὶ ἀκριβῶς νὰ ἐπισημανθοῦν. Τελικὰ ἡ συγγραφή ἐνὸς δοκιμίου συνειρμικῆς γραφῆς, ὅπως σημειώνεται στὸν ὑπότιτλο τῆς μελέτης, κατέληξε νὰ εἶναι μία δοκιμασία γιὰ τὸν συγγραφέα χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιο ὅτι καταξιώνεται ὡς δόκιμος. Ἐναπόκειται στοὺς ἀναγνῶστες νὰ τὸ κρίνουν.

Κείμενα καὶ Βιβλία

- ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ, Εὐαγγέλιον Κατὰ Ματθαῖον, 6, 9–13. Εὐαγγέλιον Κατὰ Λουκᾶν 11, 2-4. Πρβλ. Εὐαγγέλιον Κατὰ Ἰωάννην, 17.
- ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ, Περὶ εὐχῆς, I-XXXIV, ΒΕΠΕΣ τ. 10ος, σ. 223-307.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Νύσσης, *Λόγοι εἰς τὴν προσευχὴν («Πάτερ ἡμῶν»)*, Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια Ἀρχιμ. Παγκρατίου Μπροῦσαλη, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, ³2001 συμπληρωμένη καὶ βελτιωμένη (1983).
- ΜΑΞΙΜΟΥ τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν, Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν*, τ. Β', «Ἀστήρ», Ἀθήναι, 1984, σ.187-202.
- ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Φώτη, *Ποιμένας ἢ Τύραννος, Ὁ πατέρας στὴν Χριστιανικὴ λογοτεχνία τῆς Ὑστερῆς Ἀρχαιότητος*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2013, σ. 366.
- ΒΕΙΑ Σιμόν, *Γιὰ τὸ «Πάτερ ἡμῶν»*, μτφρ. Μιχάλη Πάγκαλου, περ. Ἄνθρωπος, τεῦχος 1, Ἰαν.-Ἀπρὶλ. 2020, σ. 10-19.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Καψάνη) Ἀρχιμ. Καθηγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, *Ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὄρος 2010, 54 σ.
- ΓΙΑΚΟΥΜΑΚΟΥ Ἡλία Γ. (Πρεσβυτέρου), *Προσευχὴ, Ὁ πῶς ἄμεσος καὶ σύντομος τρόπος ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Θεό, Λόγος τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου γιὰ τὴν Προσευχὴ. Ἐλεύθερη ἀπόδοση: Πρεσβύτερος Ἡλίας Γ. Γιακουμάκος*, ἐκδ. «Παρρησία», χ.χ., 96 σ.
- ΓΟΝΤΙΚΑΚΗ Βασιλείου (Αρχιμ.), *Ἦγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβήρων, Πάτερ ἡμῶν* (Πηγὴ: <http://www.apostoliki-diakonia.gr/bible/bible.asp?contents=themata/contents.asp&main=diafora&file=2.1.htm>)
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ἀνδρέα, *Ἀπὸ τῆ σοφία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς*, στὸ Ἰστολόγιο: *Θησαυρὸς γνώσεων καὶ εὐσεβείας* (I), Πνευματικὰ θησαυρίσματα τοῦ πρωτ. Δημητρίου Ἀθανασίου.
- ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ Βαρνάβα (Αρχιμ.), *Χτίζοντας σπίτι, Κείμενα γιὰ τὴν Οἰκογένεια*, ἐκδ. Ἰ. Μ. Προφήτου Ἡλιοῦ, Πρέβεζα 2016, 84 σ.
- ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ Ἐμμανουήλ, «Ἐβδομάς» *χριστιανικῶν αἰτημάτων*, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΛΑ' Τόμου (1989) τοῦ περιοδικοῦ *Παρνασσός*, σ. 188-192, Ἀθήναι 1989.
- ΜΟΥΡΙΚΗ Κατερίνας, *Τὰ 7 κλειδιά τοῦ Πάτερ ἡμῶν*, μὲ ἐπιτραπέζιο παιχνίδι. Εἰκονογράφηση: Γιάννης Ἀντωνόπουλος, Θεολογικὴ ἐπιμέλεια – Γλωσσάρι: π. Ἀλέξανδρος καὶ Ἀγ-

- γελική Καριώτογλου, έκδ. Πορφύρα, Ἀθήνα 2015, 32 σ.
- ΠΑΤΡΩΝΟΥ Γεωργίου Π., *Ἡ Κυριακή προσευχή*, έκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2020, 104 σ., με ἐλληνογλῶσση –κατ’ ἐπιλογὴν– Βιβλιογραφία σὲ ἐπιμέλεια π. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου, Δρ Θ., σ. 89-103.
- ΣΜΕΜΑΝ Ἀλεξάντερ, *Πάτερ Ἡμῶν*, Μτφρ. Ἰωάννης Λάμπας, έκδ. Μαΐστρος, Σειρά: Θεολογικὸ Ἀλφαβητάρι 1, Ἀθήνα 2003. 64 σ.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Ἀλεξάνδρου Μ., «Κυριακὴ τῶν Πατέρων», ἄρθρο στὸ περ. *Ἐφημέριος*, 1990, σ. 168-169.
- ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Ἀλεξάνδρου Μ., Ὁ Κατηχητής, Παιδαγωγὸς καὶ Πατέρας γιὰ τοὺς νέους, ἄρθρο στὸ περ. «Ἐφημέριος», Μάρτιος 2007, σ.20-21 καὶ Ἀπρίλιος 2007, σ. 22-23.
- AUQUE Hubert, *Dieu, un père ? Pourquoi le christianisme nous a imposé une image paternelle*, Éditions Érès, Collection: Inconscient et spiritualité, Toulouse 2018, 104 p.
- BARBARIN Philippe (Cardinal), *Le Notre Père, chemin de vie spirituelle*, Conférences de Cazeme à Fourvière, Éd. Soceval: Parole et Silence, Paris 2007, 184 σ.
- CLÉMENT Olivier, *Πάτερ ἡμῶν...*, *Σχόλια στὴν Κυριακὴ Προσευχή*, Μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη–Κιόσογλου, έκδ. «Παρηρσία», Ἀθήνα 2014, 128 σ.
- DANNEELS Gotfried (Cardinal), *Éspérer et prier*, Méditations sur le Notre Père, Les Éditions du Cerf: Épiphanie, Paris 2010, 142 σ.
- FRANÇOIS (Pape), *Quand vous priez, dites Notre Pere*, Éd. Bayard, Vaticana, Janvier 2018.
- WACKER Marie-Theres, «Dieu-Père, Dieu-Mère et au-delà. Constructions exégétiques d’Osée 11», *Revue théologique de Louvain* 48, 2017, p. 172-194, σὲ μετάφραση ἀπὸ τὰ ἀγγλικά τοῦ André Wenin.
- ZAFIROPOULOS Markos, *Du Père mort au déclin du père de famille. Où va la psychanalyse?* Presses Universitaires de France, Paris 2014, 238 σ.

Κεραμική δημιουργία άγνωστου έργαστηρίου
(προσφορά Νεκταρίου Τσαρουχᾶ).

Τὸ πρωτότυπο εὐρίσκεται σὲ ἐξωτερικὸ τοῖχο
τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ,
τῆς Ἱ. Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Μπούρα, Λεοντάρι Ἀρκαδίας.